

4701

۵۰۰

۲۲

۲۰۰۰

حاجی محمد حسن

۳۸۵

دوسہائی از

اخلاق اسلامی

یا
آداب سیرت

حبیب اللہ طاہری

معارف اسلام

والبتہ بجامعہ مدرسین حوزہ علمین قم

سرشناسه: طاهری مازندرانی، حبیب الله، ۱۳۲۸.
عنوان و نام پدیدآور: درسهایی از اخلاق اسلامی، یا، آداب سیر و سلوک / حبیب الله طاهری.
مشخصات نشر: قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۷۰.
مشخصات ظاهری: ۴۰۰ ص.
فروست: انتشارات اسلامی؛ ۳۸۵.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۷۰-۱۹۰-۰

ISBN 978 - 964 - 470 - 190 - 0

یادداشت: چاپ یازدهم: ۱۳۸۴.
یادداشت: چاپ دوازدهم: بهار ۱۳۸۶.
یادداشت: چاپ سیزدهم تا پانزدهم: ۱۳۹۲.
یادداشت: کتاب به صورت زیر نویس.
عنوان: آداب سیر و سلوک.
موضوع: اخلاق اسلامی.

شناسه افزوده: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی.
رده بندی داگره: ۴۱۳۷ / ط / ۲۴۷ / ۸ / BP
رده بندی دیویی: ۷ / ۶۱
شماره کتابشناسی: ۱۱۸-۱

درسهایی از اخلاق اسلامی یا آداب سیر و سلوک

☐ حجه الاسلام والمسلمین دکتر حبیب الله طاهری	■ مؤلف:
☐ اخلاق	■ موضوع:
☐ وزیری	■ قطع:
☐ بست و دوم	■ نوبت چاپ:
☐ دفتر انتشارات اسلامی	■ چاپ و نشر:
☐ یک جلد	■ تعداد مجلدات:
☐ ۴۰۰	■ تعداد صفحات:
☐ بهار ۳۹۷	■ تاریخ انتشار:
☐ ۳۸۵	■ شمارگان:
☐ ۹۷۸-۹۶۴-۴۷۰-۱۹۰-۰	■ شابک:

دفتر انتشارات اسلامی
وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مؤلف محترم در این کتاب، اخلاق و مسائل سیر و سلوک را - که در اسلام از ارزش و اهمیت فوق العاده ای برخوردار است - براساس آیات قرآن کریم و احادیث خاندان وحی و رسالت - علیهم السّلام - به طرز جالب و سودمندی مورد بحث و تبیین قرار داده است.

این دفتر بعد از بررسی، ویرایش و اعرابگذاری، آن را طبع و در اختیار علاقه مندان قرار می دهد امید است مورد استفاده واقع شود.

دفتر انتشارات اسلامی

وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم

۱- قَالَ تَعْلَمُ اللَّهُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ): «عَلَيْكُمْ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ يَفْتَنِي بِهَا»

بر شما باد اخلاق بزرگوار، چرا که خدای بزرگ مرا بدان مبعوث فرموده است. ۱

۲- قَالَ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «إِنْ أَجَلَتْ فِي غَمْرِكَ يَوْمَيْنِ فَأَجْعَلْ أَحَدَهُمَا لِأَدْبِكَ تَسْتَعِينُ بِهِ عَلَى يَوْمِ مَوْتِكَ»

اگر از عمرت در روزی مانی مانده است یک روز آن را صرف تأدیب و تهذیب نفس

قرارده، تا بوسیله آن بر روز مرگت کمک و استانت جوئی. ۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قسمتی از وصیت نامه حضرت امام خمینی رضی الله تعالی علیه- در رابطه با علم اخلاق و تهذیب نفس و سیروسلوک الی الله:

«واز بالاترین و والاترین حوزه‌هایی که لازم است به طور همگانی مورد تعلیم و تعلم قرارگیرد، علوم معنوی اسلامی از قبیل علم اخلاق و تهذیب نفس و سیروسلوک الی الله رزقنا الله وایاکم، که جهاد اکبر می باشد.»

۱- مستدرک الزوائد، ج ۲، ص ۲۸۳

۲- روضه کانی، ص ۱۰۵

پیشگامان:

۱- انسان موجودی است که بهترین استعداد را برای رسیدن به کمال داراست و می تواند سیر صعودی خویش را در نقاط فرآغاز نماید و به سوی بینهایت حرکت کند، و با پیمودن راه حق به تدریج به کمال نهایی خود برسد، ولی گام زدن در این طریق و رسیدن به کمال، بدون مربی و معلم کامل، و دستورات صحیح او، میسر نخواهد بود؛ زیرا در بسیاری از مسائل تشخیص حق از باطل و خوب از بد برای همه کس ممکن نیست، (گرچه ممکن است بوسیله هدایت تکوینی امهات فضائل و حسن را بشناسند)

اسلام عالیترین مکتب تربیتی است و با ارزش را در وجود انسان پرورش داده، و روح ایمان و آگاهی و مسئولیت را در نهاد او تقویت می نماید، به همین جهت، هیچگاه ممکن نیست که انسان در زندگی خویش (اگر خواهد به کمال نهائی برسد). لحظه ای از این مکتب بزرگ تربیتی بی نیاز گردد.

۲- در مکتب انبیاء (علیهم السلام) انسان موجودی است دو سویه که به سوی از آن گرایش به ملاً اعلا داشته و جنبه دیگرش به عالم طبع و طبیعت متمایل است، اگر انسان با اختیار خود، به بُعد عقلانی و ملکوتی خویش توجه نموده و به سوی ملاً اعلی حرکت کند، به اوج عزت و کمال حقیقی که همان قُرب به خدا و اَعْلَى عَلَیْنِ است خواهد رسید.

ولی اگر با سوء اختیار، تمام همش راد بر آوردن خواسته های نفسانی و به کمال رساندن بُعد حیوانی خویش قرار داده و بعالم طبع و طبیعت دل ببندد، به حَضِیض ذَلَّت و اسفل السَّافِلِین خواهد رسید.

۳- در بینش الهی انسان مسافری است که به سوی کمال مطلق (خدا) در حرکت

است، و در پایان سفرش به ملاقات او خواهد رسید^۱ ولی ملاقات همه انسانها یکسان نیست؛ زیرا عده‌ای صفات جمالیته، حضرت حق را ملاقات می‌کنند که مظهر آن صفات، بهشت و نعمتهای آن است؛ و عده دیگر صفات جلالیه، او را ملاقات می‌کنند که مظهر آن صفات، قهر و غضب و جهنم با همه عذابهای آن است، یعنی کسانی که در صراط مستقیم حق، قرار گرفته و راه عبودیت و بندگی را در پیش گیرند به سعادت و کمال ابدی خویش رسیده، و بمقام قرب راه یافته‌اند و در نتیجه در ریاض قدس و حریم کبریائی مأوی گزیده و در بهشت ابدی قرار خواهند گرفت.

۳- اما انسان که از جاده اصلی منحرف گردیده و راه طغیان و ضلالت را در پیش گیرند، قهراً از حریم کبریائی دور شده و جایگاهشان جهنم خواهد بود^۲.

۴- پس از علم تمسید و خدا شناسی، شریفترین علمی که انسان با آن روبرو است، «علم اخلاق» است؛ زیرا شرف هر علمی به موضوع آن است و موضوع علم اخلاق، «انسان در حال حرکت بسوی کمال مطلق است»؛ و ثمره آن، تهذیب و تزکیه نفس از ذنابل و پلیدیها، و مهیا کردن آن بر پذیرش فیض الهی و اشراقات ربانی است. لذا در آیات و روایات تهذیب و تزکیه نفس، به عنوان یکی از اهداف بعثت رسول گرامی اسلام معرفی شده است.

۵- در بررسی مسائل اخلاقی، علمای علم اخلاق به روشی که در پیش گرفته و با شیوه‌ای مخصوص به خود، آنها را مورد بررسی قرار دادند، عرفانی اسلامی، انسان را در حال سیروسلوک الی الله، موضوع قرارداد و مسائل اخلاقی را با پیش فرضانی مورد بررسی قراردادده‌اند، یعنی برای سالک، مبده، و منتهایی را در نظر گرفته و بدین مرحله از سیر او حالاتی را مشخص کرده و درجه‌ای از کمال را معین نموده‌اند تا جایی که به پایان سفرش رسیده و رنج فراغش به لذت وصال مبدل گردد.

مانیز، در این کتاب روش عرفارا در پیش گرفته و انسان را در حال حرکت به سوی

۱- يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ «سوره انشاق، آیه ۶».

۲- فَأَمَّا مَن ظَنَنَّىٰ وَاتَّزَلَّجَ الْدُنْيَا فَبِئْسَ التَّجْمِيمَ هِيَ التَّأْوِي، وَأَمَّا مَن خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَىٰ النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ فَبِئْسَ الْجَنَّةَ هِيَ التَّأْوِي. «سوره نازعات، آیات ۳۷-۴۱».

کمال مطلق، موضوع بحث قراردادده ایم، لذا پس از آنکه در مقدمه کتاب به یک سلسله از مسائل ضروری پیرامون علم اخلاق (در ضمن ۱۲ درس) پرداخته ایم؛ در بخش اول آن تصویر کاملی از سیروسلوک با استناد به آیات و روایات اهل بیت (علیهم السلام) و کلمات بزرگان، داده شده است، در بخش دوم به موانع سیروسلوک، در بخش سوم به علل و عوامل این امر، در بخش چهارم آثار ارزنده مقام قرب و کمال حقیقی انسان را مورد بررسی قرار دادیم. در خاتمه، به چهار مکتب از مکاتب اخلاقی، که خواسته اند سجایای انسانی و مکتبات نفسانی انسان را، با قطع نظر از دستورات الهی به کمال برسانند؛ پرداخته بطلان آنها را مبرهن ساخته ایم.

به امید آنکه این کتاب راهنمای خوبی برای «نوسفران»^۱ باشد و با توجه به آداب سیروسلوکی که در اینجا آورده ایم، راه را از بیراهه تشخیص داده و با قرار گرفتن در صراط مستقیم و تحت سرپرستی ولایت محمد (صلی الله علیه وآله) و اهلبیت اطهارش (علیهم السلام) به مقصد نهایی بخیش (لِتَأْتِيَ اللَّهُ بِرَسُولِهِ).

با توجه به عظمت این موضوع، و صبب بضاعت این قلم، تمیناً کتاب خالی از ایراد نیست از این رو از همه اهل فضل و کمال، اولاً بیست و سه نفر را دارم و ثانیاً از باب: الْمُؤْمِنُ مِرَاتُ الْمُؤْمِنِ. نگارنده را مورد لطف خویش قرار دادند و لغزشها را تذکر دهید تا اصلاح گردد.

حبيب الله طاهري

۱۱ شوال المکرم ۱۴۰۷

برابر با ۱۴/۳/۱۳۶۶

فهرست مطالب

۵	پیشگفتار
۸	مقدمه
۹	درس (۱)، مفهوم اخلاق
۱۱	درس (۲)، تعریف علم اخلاق
۱۳	درس (۳)، مبانی فلسفی اخلاق و موضوع آن
۱۵	امتیازات روش سرمانی
۱۷	درس (۴)، ارزش و ضرورت حسن خلق
۱۷	حُسن خلق چیست؟ و انسان اخلاقی کیست؟
۱۹	ارزش حُسن خلق
۲۰	آثار حسن خلق
۲۱	سوء خلق و آثار آن
۲۳	ضرورت حُسن خلق
۲۵	درس (۵)، ارزش و ضرورت علم اخلاق
۲۸	تأسف
۳۰	درس (۶)، معیار اخلاق
۳۱	اشکال
۳۲	بررسی
۳۳	ریشه یابی
۳۴	درس (۷)، ظرافت اخلاق
۴۴	درس (۸)، انگیزه‌های اخلاقی (نیته‌ها)
۵۱	دو امتیاز مهم بین اخلاق دینی و اخلاق انتفاعی
۵۲	دو نمونه از اخلاق دینی
۵۴	نکته

- ۵۷ درس (۹)، کمال انسان در بینش الهی
- ۶۴ درس (۱۰)، کمال انسان در بینش های گوناگون
- ۶۴ آیا پست و مقام کمال است؟
- ۶۵ بررسی
- ۶۸ آیا ثروت کمال است؟
- ۷۰ بررسی
- ۷۲ آیا آرام و عیش کمال است؟
- ۷۳ بررسی
- ۷۴ آیا نژاد کمال است؟
- ۷۴ بررسی
- ۷۵ آیا قدرت کمال است؟
- ۷۷ بررسی
- ۸۰ آیا علم و حکمت کمال است؟
- ۸۰ بررسی
- ۸۳ درس (۱۱)، ریاضت
- ۸۴ ریاضت چیست؟ ، ریاضت در بینش مرتاضیه
- ۸۸ ریاضت در بینش الهی ۱- ریاضت چیست؟
- ۸۹ ۲- روش ریاضت
- ۹۱ ۳- هدف ریاضت
- ۹۴ ۴- مرشد و راهنما
- ۹۶ درس (۱۲)، تصویری از سیر و سلوک و لوازم آن
- ۹۹ بخش اول: در بررسی سیر و سلوک
- ۱۰۰ درس (۱۳)، رهی باریک و رهروانی اندک
- ۱۰۲ نکته ۱- حضور ۲- ادب حضور
- ۱۰۴ ۳- همت
- ۱۰۵ ۴- طلب
- ۱۰۸ درس (۱۴)، مبدأ حرکت

۱۰۸	مراتب نفس از دیدگاه عارف
۱۰۹	مراتب نفس از دیدگاه حکیم
۱۱۰	مراتب نفس از دیدگاه قرآن
۱۱۱	۱- نفس مسؤله
۱۱۱	۲- نفس اماره
۱۱۲	۳- نفس لوامه
۱۱۲	۴- نفس ملهمه
۱۱۳	۵- نفس مطمئنه
۱۱۵	درس (۱۵)، موضوع حرکت (انسان)
۱۱۵	۱- انسان در مقایسه با ملک و حیوان
۱۱۶	۲- انسان و ابعاد وجودی او
۱۱۸	۳- انسان و حرکت بسوی حیات انسانی و احوال نهانی
۱۱۹	الف- سیر نزولی
۱۲۱	ب- سیر صعودی
۱۲۴	درس (۱۶)، بستر حرکت (نفس انسان)، مراتب نفس
۱۲۵	مشارطه
۱۲۶	مراقبت
۱۲۹	محاسبه
۱۳۲	معاتبه و معاقبه
۱۳۳	درس (۱۷)، مرکب حرکت (عشق و محبت)
۱۳۵	محبت خدا
۱۳۶	محبت غیر خدا
۱۳۷	۱- کسانی که محبت آنان ممنوع است
۱۳۸	۲- کسانی که محبت آنان مجاز است
۱۴۰	۳- حبّ فی الله و بغض فی الله
۱۴۱	علائم و نشانه های محبت خدا

- ۱۴۴ محبت خدا و محبت دنیا
- ۱۴۸ برکات و آثار محبت خدا
- ۱۴۸ ۱- بی نیازی از خلق
- ۱۴۸ ●- عبادت احرار
- ۱۴۸ ۳- محبوبیت در نزد خدا
- ۱۴۹ ۴- نورانیت دل
- ۱۵۱ سبت، حد (ص) و اهلیت اطهار (ع)
- ۱۵۴ آثار و فواید محبت محمد (ص) و آلش (ع)
- ۱۵۷ درس (۱۸)، زاد و شش حرکت (تقوی)
- ۱۵۸ مفهوم تقوی
- ۱۵۹ دستور تقوی
- ۱۶۰ درجات و مراتب تقوی
- ۱۶۲ علائم و نشانه های تقوی
- ۱۶۳ نتایج و آثار تقوی
- ۱۶۸ درس (۱۹)، مرشد و راهنمای حرکت (انبیاء و ائمه معصومین «ع»)
- ۱۶۹ ضرورت وجود راهنما
- ۱۷۱ انبیاء و اولیاء (ع) راهنمایان طریقه توحید
- ۱۷۷ تعیین راهنما به نصب است یا به انتخاب؟
- ۱۸۰ درس (۲۰)، مقصد حرکت: (لقاء الله)
- ۱۸۶ درس (۲۱)، نتیجه حرکت: (توحید کامل، کمال نهائی انسان)
- ۱۸۷ اقسام توحید: ۱- توحید ذاتی
- ۱۸۸ ۲- توحید صفاتی
- ۱۸۹ ۳- توحید افعالی
- ۱۸۹ ۴- توحید ربوبی
- ۱۹۰ ۵- توحید عبادی
- ۱۹۰ مراحل تکامل توحید

۱۹۲	مراتب معرفت
۱۹۵	بخش دوم: موانع کمال
۱۹۷	درس (۲۲)، کفر و نفاق
۲۰۰	درس (۲۳)، حب دنیا
۲۰۵	درس (۲۴)، حب جاه و شهرت
۲۰۷	آیات
۲۰۸	روایات
۲۱۰	درس (۲۵)، عجب و خود خواهی
۲۱۱	تعریف عجب
۲۱۱	درجات عجب
۲۱۱	علامت عجب
۲۱۲	مذمت عجب
۲۱۴	مفاسد دنیوی و اخروی عجب
۲۱۴	۱- مفاسد دنیوی
۲۱۶	۲- مفاسد اخروی
۲۱۷	علاج عجب
۲۱۷	۱- راه اجمالی
۲۱۸	۲- راه تفصیلی
۲۲۲	درس (۲۶)، تکبر
۲۲۲	تعریف تکبر
۲۲۳	اقسام تکبر
۲۲۴	علل و عوامل تکبر
۲۲۵	علامت و نشانه تکبر، نتایج و آثار تکبر
۲۲۶	حرمت و مذمت تکبر
۲۲۷	علاج تکبر
۲۲۸	درس (۲۷)، ریا

۲۲۹	حقیقت ریا
۲۲۹	اقسام ریا
۲۳۳	علائم و نشانه های ریا
۲۳۳	عس و عوامل ریا
۲۳۴	نتایج و آثار ریا
۲۳۵	حرمت ریا
۲۳۶	آیات
۲۳۷	روایات
۲۳۸	علاج ریا
۲۴۰	درس (۲۸) غیبت و حجب
۲۴۰	الف: شک و حیرت
۲۴۰	تعریف شک
۲۴۱	اقسام شک
۲۴۲	اقسام جهل
۲۴۵	درس (۲۹)، غیبت و حرمت آن
۲۴۵	تعریف غیبت
۲۴۵	حرمت غیبت
۲۴۷	علل و اسباب غیبت
۲۴۸	مضرات غیبت
۲۵۰	چند نکته
۲۵۱	درس (۳۰)، دروغ و حرمت آن، تعریف دروغ، حرمت دروغ
۲۵۱	علل و عوامل دروغ
۲۵۵	دروغ مصلحتی
۲۵۷	علاج دروغ
۲۵۸	درس (۳۱)، حسد و مذمت آن
۲۵۸	معنای حسد و فرق آن با غبطه

۲۵۸	اقسام حسد
۲۵۹	علل و اسباب حسد
۲۶۰	مذمت حسد
۲۶۱	علائم حسد
۲۶۲	مضرات حسد
۲۶۴	علاج حسد
۲۶۵	درس (۳۲)، شيطان
۲۶۶	پرسش ۱
۲۶۶	پاسخ
۲۶۸	پرسش ۲
۲۶۸	پاسخ
۲۷۰	درس (۳۳)، موانع ديگر کمال
۲۷۰	۱- قطع رحم
۲۷۱	۲- ظلم
۲۷۱	۳- تهمت
۲۷۲	۴- سوء ظنّ و تجسس
۲۷۲	۵- تعصب ناروا
۲۷۳	۶- اشاعه فحشاء
۲۷۴	۷- آزردن پدر و مادر
۲۷۴	۸- ناامیدی از رحمت خدا
۲۷۶	بخش سوم: عوامل و موجبات کمال
۲۷۷	درس (۳۴)، علم و معرفت
۲۸۰	تحصيل علم
۲۸۱	فضيلت عالم بر غير عالم
۲۸۱	فضيلت علم بر مال
۲۸۲	مراتب علم

- ۲۸۴ درس (۳۵)، اخلاص در عمل
- ۲۸۴ اخلاص چیست؟
- ۲۸۹ درس (۳۶)، تفکر در نظام آفرینش
- ۲۹۱ درس (۳۷)، تواضع و فروتنی
- ۲۹۱ معنا و حقیقت تواضع
- ۲۹۱ علائق تواضع
- ۲۹۲ تواضع از کسب کسانى زینده تراست
- ۲۹۳ تواضع مذموم
- ۲۹۳ دستور بسم تواضع
- ۲۹۵ درس (۳۸)، زهد و رغبت دنیا
- ۲۹۵ زهد چیست؟
- ۲۹۶ درجات و مراتب زهد
- ۲۹۶ اقسام زهد
- ۲۹۷ مدح زهد
- ۲۹۸ زاهد کیست؟
- ۳۰۰ درس (۳۹)، دوام بر طهارت
- ۳۰۲ درس (۴۰)، حفظ زبان
- ۳۰۴ تذکر
- ۳۰۵ درس (۴۱)، ذکر و دعا
- ۳۰۵ دستور ذکر و دعا
- ۳۰۶ فرمان دعا
- ۳۰۷ آداب ذکر و دعا
- ۳۰۹ جهله از صوفیه چه می کنند؟
- ۳۱۱ درس (۴۲)، قرائت قرآن و تدبیر در آن
- ۳۱۳ تذکر
- ۳۱۶ درس (۴۳)، تهجد و نافله شب

۳۱۶	آیات
۳۱۷	روایات
۳۱۸	دستور نماز شب
۳۲۰	درس (۴۴)، ولایت
۳۲۴	بخش چهارم: آثار کمال
۳۲۶	درس (۴۵)، روشن بینی و قدرت تشخیص حق از باطل
۳۲۹	درس (۴۶)، تسلط بر اندیشه ها
۳۳۲	درس (۴۷)، تسلط بر بدن
۳۳۴	درس (۴۸)، تسلط بر حس طبیعت
۳۳۷	درس (۴۹)، آنگاه که به اعمال انسانها و اسرار جهان هستی
۳۳۸	آیات و روایات
۳۴۰	درس (۵۰)، آثار قرب نوافل و فرائض
۳۴۰	قرب نوافل
۳۴۲	قرب فرائض
۳۴۴	دو نکته
۳۴۷	خاتمه
۳۴۸	درس (۵۱)، اخلاق طبیعی
۳۵۱	وجدان اخلاقی فطری
۳۵۱	بررسی
۳۵۱	۱- وجدان و اختلاف مکاتب
۳۵۵	۲- تفاوت درجات وجدان
۳۵۶	۳- رابطه وجدان با عادات و رسوم
۳۵۷	۴- وجدان را می توان فریب داد
۳۶۱	غرائز اجتماعی
۳۶۱	درس (۵۲)، اخلاق تکاملی
۳۶۲	بررسی

- ۳۶۲ ۱- نظریه دانشمندان
- ۳۶۴ ۲- نظریه اسلام
- ۳۶۶ درس (۵۳)، اخلاق کمونیستی
- ۳۶۶ ۱- اصل مادّیت
- ۳۶۷ بررسی
- ۳۶۷ ۲- اصل تحول
- ۳۶۸ بررسی
- ۳۶۸ ۳- اصل فدائیت
- ۳۶۹ بررسی
- ۳۷۰ ۴- اصل الغاء مالکیت شخصی
- ۳۷۱ بررسی
- ۳۷۳ ۵- اصل زیربنا بودن اقتصاد و ابزار تولید
- ۳۷۴ بررسی
- ۳۷۴ ۶- اصل جبر
- ۳۷۵ بررسی
- ۳۷۷ درس (۵۴)، اخلاق جنسی
- ۳۷۸ نظریه اول: (تفریط)
- ۳۷۹ بررسی
- ۳۸۱ نظریه دوم: (افراط)
- ۳۸۲ بررسی
- ۳۸۱ نظریه اسلام (اعتدال)
- الف: دستورات مثبت
- ۳۸۶ ب: دستورات منفی
- ۳۹۰ سؤال، پاسخ